

ДО ПИТАНЬ ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОБІГУ ЦИВІЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УКРАЇНІ

Аносенков А. А.

У статті, відповідно до мети, а саме: дослідження перспектив запровадження цивільного обігу вогнепальної зброї, визначення напрямів та форм діяльності органів поліції щодо контролю за дотриманням правил дозвільної системи з урахуванням зазначених перспектив; виявлення напрямів подальшого доопрацювання законодавства в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, було вирішено наступні завдання: з'ясовано правові засади, які можуть бути покладені в основу нового закону про зброю, спираючись на актуальні проекти закону про зброю та визначено перспективні напрями діяльності органів поліції щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї; запропоновано напрями удосконалення законодавства в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї.

У роботі було встановлено, що міжнародний досвід, виходячи із позитивних статистичних даних деяких розвинених країн в період до та після впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, свідчить про задовільні наслідки впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї. Крім цього, було з'ясовано перспективні засади, які можуть бути впроваджені у новому законі про зброю. Проаналізовано актуальні проекти закону про зброю. Встановлено напрями розвитку законодавства в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а саме: встановлення чітких умов правомірності застосування вогнепальної зброї як засобу самозахисту цивільними особами. Проаналізовано положення законопроекту № 5708 щодо Єдиного державного реєстру вогнепальної зброї. Наголошено на тому, що Єдиний державний реєстр вогнепальної зброї може стати базою та подальшої діджиталізації систем оповіщення та управління ресурсами. Запропоновано перспективні напрями діяльності органів поліції, а саме: проведення інформаційної роботи в закладах освіти таких, як школи та університети; створення програм з навчання поводженню зі зброєю тих осіб, які вже мають власну вогнепальну зброю та запровадити певну систему сертифікатів про проходження зазначених програм.

Ключові слова: вогнепальна зброя, цивільна вогнепальна зброя, короткоствольна зброя, дозвільна система, єдиний державний реєстр вогнепальної зброї, контроль поліції за обігом вогнепальної зброї.

Anosienkov A. A. On the prospects of introducing civilian firearms circulation in Ukraine

In the article, in accordance with the purpose of the research, namely: the study of the prospects for the introduction of circulation of civilian firearms, the determination of the directions and forms of activity of police employees regarding the control of compliance with the rules of the permit system, taking into account the specified prospects; identification of directions for further development of legislation in the field of circulation of civilian firearms, the following tasks were solved: the legal principles that can be laid as the basis of the new law on weapons were clarified, based on current drafts of the law on weapons, and prospective areas of activity of police bodies regarding control over the circulation of civilian firearms have been determined; directions for improving the legislation in the sphere of circulation of civilian firearms are proposed.

The work established that international experience, based on positive statistical data of some developed countries in the periods before and after the introduction of civilian firearms circulation, testifies to the satisfactory consequences of the introduction of civilian firearms circulation. In addition, promising principles that can be implemented in the new law on weapons were clarified. Current drafts of the law on weapons were analyzed. The directions for the development of legislation in the sphere of circulation of civilian firearms have been established, namely: the establishment of clear conditions for the legality of the use of firearms as a means of self-defense by civilians. The provisions of draft law No. 5708 regarding the Unified State Register of Firearms were analyzed. It was emphasized that the Unified State Register of Firearms can become the basis for the further digitization of notification and resource management systems. Prospective areas of activity of police employees are proposed, namely: conducting information work in educational institutions such as schools and universities; creation of weapons training programs for those who already have their own firearms and to introduce a certain system of certificates for completion of these programs.

Key words: firearms, civil firearms, short-barreled weapons, permission system, unified state register of firearms, police control over the circulation of firearms.

Актуальність теми дослідження зумовлюється складним становищем, яке переживає Україна як держава та її народ у зв'язку із початком збройної агресії Російської Федерації проти України 24 лютого 2022 року. Нагальним стало питання самозахисту себе, своєї сім'ї та власності. Згідно з цим, доцільним є впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, що в свою чергу потребує розробки зрозумілого та прозорого механізму контролю за цим обігом з боку держави.

Бажання громадян використовувати для свого захисту найефективніший засіб - вогнепальну зброю в умовах законності, чіткості та прозорості є зрозумілим. Безперечно, не можна стверджувати, що в Україні немає цивільної вогнепальної зброї, проте слід погодитись із українською збройовою спільнотою, що за обставин, коли відсутня чітка законодавча база регламентації обігу цивільної вогнепальної зброї, не можна вести мову про ефективну реалізацію громадянами права на самозахист з її використанням. Наразі велика кількість країн по всьому світу запровадили обіг цивільної вогнепальної зброї, чим забезпечили право своїх громадян на самозахист від злочинних посягань. Спираючись на досвід цих країн та досвід, отриманий Україною в період до 24 лютого 2022 року та після початку повномасштабного вторгнення, можна констатувати, що поширення вогнепальної зброї серед свідомого цивільного населення, яке відповідає певному чіткому списку критеріїв є можливим та доцільним.

Збройна агресія Російської Федерації лише ще раз наголосила на необхідності розробки та прийнятті закону, який регламентував би обіг цивільної вогнепальної зброї та контроль за ним.

Дискусії щодо прийняття закону про зброю в Україні йдуть останні два десятиріччя, проте специфічність питання до цього часу не надавало можливості виробити єдиний підхід до його вирішення та розробити проект закону. Відповідно до цього, **метою** статті є дослідження перспектив запровадження цивільного обігу вогнепальної зброї, визначення напрямів та форм діяльності органів поліції щодо контролю за дотриманням правил дозвільної системи з урахуванням зазначених перспектив; виявлення напрямів подальшого доопрацювання законодавства в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Відповідно до мети, завданням статті є з'ясування правових засад, які можуть бути покладені в основу нового закону про зброю, спираючись на актуальні проекти закону про зброю та визначення напрямів діяльності органів поліції щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Проблематиці питання діяльності правоохоронних органів в сфері дозвільної системи та контролю за дотриманням правил та порядку зберігання й використання вогнепальної зброї фізичними, юридичними особами у своїх працях приділяли увагу такі науковці, як: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Гуменюк, С. Діденко, В. Долежан, С. Лихачов, С. Ківалов, В. Колпаков, А. Комзюк, А. Корнієць, С. Кузніченко, Р. Миронюк, О. Негодченко, В. Петков, А. Подоляка, В. Сокурєнка, О. Фролов, С. Шатрава, А. Гетьман, Х. Ярмачі. Однак, з огляду на процес реформування поліції, загальну ситуацію, що склалася в державі та чергову хвилю законодавчої ініціативи щодо впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, питання щодо основних положень, які можуть бути закріплені у новому законі про зброю та питання щодо діяльності органів поліції з контролю за зберіганням та використанням цивільної вогнепальної зброї вимагають детального аналізу.

Основний виклад матеріалу. Аналізуючи питання доцільності запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, слід звернутися до міжнародного досвіду таких розвинених країн, як США, Франція та Швейцарія. За статистичними даними в середньому у власності 100 осіб із числа громадян зазначених країн перебуває близько 55 одиниць цивільної вогнепальної зброї, в той час, коли в Україні цей показник складає приблизно 6 одиниць. В свою чергу, досвід пострадянських країн, а саме: Молдови, Грузії та Естонії показує, що запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї разом із забезпеченням правовою системою громадян правом на самозахист дає позитивний вплив як на динаміку злочинності, так і на її структуру. Крім того, аргументом на користь запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї та прийнятті відповідної законодавчої бази, яка дасть можливість забезпечити громадян правом на самозахист із використанням вогнепальної зброї є досвід Великої Британії, яка поступово вводила жорсткі обмеження та правила щодо володіння, зберігання та використання цивільної вогнепальної зброї. Зазначені міри призвели до зміни структури злочинності, а саме до збільшення кількості корисливо-насильницьких злочинів та злочинів проти життя та здоров'я особи.¹ Загалом, іноземний досвід показує, що поширення вогнепальної зброї серед свідомого цивільного населення не

¹ Чепіжко А.А. Актуальні питання порядку видачі зброї в період дії воєнного стану проти збройної агресії Російської Федерації. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Випуск №1(42). С. 97-101.

тільки не шкодить суспільним відносинам та не створює суспільної небезпеки, а й здатне позитивно впливати на динаміку та структуру злочинності, зменшуючи кількість тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень.

На сьогоднішній день в Україні відсутній єдиний законодавчий акт, який регламентував би відносини в сфері обігу вогнепальної зброї серед цивільних осіб, хоча питання прийняття такого акту супроводжувало майже весь історичний період існування України як незалежної держави. Спираючись на чітко закріплені у ст. 27 Конституції України² права людини захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань, прихильниками «вільного обігу вогнепальної зброї», впродовж останніх двадцяти років, здійснювалося намагання прийняти закон про зброю, кожного разу проекти якого, на тому чи іншому етапі були відхилені. Неоднозначність суспільної думки щодо впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї та як наслідок відсутність політичної волі щодо прийняття закону про зброю зумовили те, що наразі обіг цивільної вогнепальної зброї своїми актами регулює Міністерство внутрішніх справ.

Однак, наразі ми спостерігаємо зміну ситуації, що пов'язано із початком повномасштабного вторгнення на територію України з боку Російської Федерації та на сьогодні український законодавець наблизився до прийняття закону про зброю, за основу якого взято проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю». Його метою є встановлення основоположних засад набуття у власність, володіння, зберігання, користування вогнепальною зброєю цивільними особами та врегулювання інших суспільних відносин, пов'язаних із обігом цивільної вогнепальної зброї.

Зазначений законопроект покликаний зробити процес придбання у власність, зберігання та розпорядження громадянами та юридичними особами вогнепальної зброї більш зрозумілим та прозорим. Окрім цього, метою законопроекту є регламентація діяльності правоохоронних органів щодо контролю за обігом цивільної вогнепальної зброї.

Ефективність регламентації суспільних відносин залежить від чіткості формулювання вихідних категорій на яких базуються подальші норми закону. Запропонований законопроект у свої основі спирається на таку класифікацію

² Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.01.2024).

вогнепальної зброї: до категорії А належить автоматична вогнепальна зброя; до категорії В належить гладкоствольна короткоствольна вогнепальна зброя (травматична), яка буде доступна лише певній категорії осіб, відповідно до законопроекту № 5708; у категорію С входить короткоствольна вогнепальна зброя, яка, відповідно до законопроекту № 5708, буде доступна лише спортсменам - громадянам України, які досягли 18-річного віку, що не рідше ніж два рази на рік брали участь у всеукраїнських або міжнародних спортивних змаганнях в складі збірних команд України та мають спортивне звання не нижче майстра спорту України з видів спорту, у правилах спортивних змагань яких передбачене використання спортивної вогнепальної зброї; до категорії D відноситься довгоствольна гладкоствольна вогнепальна зброя; категорії E відповідає довгоствольна нарізна вогнепальна зброя та комбінована вогнепальна зброя.³ Зазначена класифікація відображає новий підхід законодавця до диференціації зброї. Вперше, запропоновано класифікувати зброю не за цільовим призначенням, а за технічними характеристиками, що в свою чергу на базовому рівні не встановлює рамок щодо її використання. Цей підхід закладає основу щодо використання вогнепальної зброї цивільними особами в тому числі і як засобу самозахисту.

Дискусійним наразі є питання щодо обігу короткоствольної вогнепальної зброї, яка за законопроектом № 5708 відноситься до категорії С. У зазначеному законопроекті зброю даної категорії пропонується дозволити лише спортсменам, які відповідають певним критеріям та лише за умови дотримання ними суворих правил щодо її використання та зберігання. У цьому контексті, слід згадати інший законопроект під номером 5708-1, який пропонував дозволити короткоствольну зброю більш широкому колу цивільних осіб, крім того, дозволити її приховане носіння.⁴ На даному етапі, аналізуючи положення законопроекту № 5708-1, вважаємо за доцільне притримуватися думки авторів законопроекту № 5708, з огляду на те, що на відміну від довгоствольної зброї, яка в тому чи іншому вигляді все ж була у громадян України, короткоствольна зброя стане нововведенням

³ Про право на цивільну вогнепальну зброю : Проект закону України від 25.06.2021 № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>. (дата звернення 31.01.2024)

⁴ Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю: проект Закону України від 13.07.2021 № 5708-1. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-pravo-na-samozakhist-ta-volodinnya-tsvivilnoyu-voгнеpalnoyu-zbroeyu>. (дата звернення 31.01.2024)

для українського суспільства, якому, з об'єктивних причин, бракує збройової культури. Прибічники ідеї легалізації та прихованого носіння короткоствольної нарізної вогнепальної зброї наголошують на тому, що цей крок став би розвитком забезпечення права на самозахист громадян, але важко вести мову про ефективність короткоствольної нарізної зброї як легального засобу самозахисту, коли відсутня чітка правова основа для її застосування цивільними особами.⁵ З огляду на це, спочатку слід на рівні закону запровадити чіткі та прозорі умови використання вогнепальної зброї цивільними особами.

Окрім поділу вогнепальної зброї на категорії, в основі законопроекту №5708 лежить облік, який планується здійснювати за рахунок ведення Єдиного державного реєстру вогнепальної зброї (далі - ЄДРВЗ). Відповідно до законопроекту, держателем ЄДРВЗ є Міністерство внутрішніх справ України. Єдиний державний реєстр є дієвим інструментом обліку цивільної вогнепальної зброї та слід погодитись із думкою Чепіжко А.А., що відповідно до законопроектів № 5708 та № 5708-1, ЄДРВЗ є не лише базою даних обліку вогнепальної зброї, яка є у власності громадян, а й ще він слугує засобом обміну інформацією між громадянами, суб'єктами господарювання й органами Національної поліції. Початок повномасштабного вторгнення з боку Російської Федерації у лютому 2022 року показав, що в несподіваний момент може постати необхідність мобілізувати людський ресурс для захисту своєї держави. В цьому питанні Єдиний державний реєстр вогнепальної зброї може органічно влитися у концепцію переходу від традиційних способів оповіщення та управління ресурсами до цифрових. Як приклад, у подальшому може створюватися система оповіщення, яка шляхом розсилання СМС повідомлень, базуючись на інформації із ЄДРВЗ зможе рекрутувати володільців вогнепальної зброї до лав територіальної оборони (спираючись на досвід Ізраїлю, який має схожу систему для мобілізації резервістів). Крім того, якщо у подальшому зобов'язати суб'єктів господарювання таких, як стрілецькі тири реєструвати та вести облік осіб, які відвідують заклад із власною зброєю та вносити ці дані у ЄДРВЗ, це дасть змогу сформувати базу осіб, які мають базові навички поведіння із

вогнепальною зброєю. Результатом формування такої бази даних буде можливість в екстрених випадках більш раціонально поширювати зброю серед цивільних осіб, спираючись на об'єктивні дані.

Таким чином, наразі створюються всі базові умови для запровадження в Україні обігу цивільної вогнепальної зброї. Відповідно до цього, в разі прийняття закону про зброю на основі законопроекту №5708 органи Національної поліції стикнуться із новою сферою суспільних відносин в якій необхідно буде здійснювати контроль для підтримання суспільного порядку та безпеки. Вогнепальна зброя являє собою джерело підвищеної небезпеки, що робить критичним будь-яку недбалість щодо контролю за дотриманням правил зберігання, використання та транспортування вогнепальної зброї, тому потрібно унеможливити суто формальний характер перевірок дотримання вимог закону у цій сфері фізичними та юридичними особами. Вогнепальна зброя - явище, яке потребує відповідного рівня культури поведіння, формування якої потребує певного часового періоду. З огляду на це, органам поліції в рамках своїх програм з інформаційної роботи в закладах освіти таких, як школи та університети необхідно приділяти значну кількість уваги культурі поведінню зі зброєю. Потрібно усвідомлювати, що впровадження обігу цивільної вогнепальної зброї зробить цю сферу частиною повсякденного життя великої кількості людей, що зумовлює необхідність розвинення адекватного сприйняття та поведіння зі зброєю вже з ранніх років. Крім цього, слід створювати програми з навчання поведінню зі зброєю тих осіб, які вже мають власну вогнепальну зброю та запровадити певну систему сертифікатів про проходження зазначених програм.

Висновки. З огляду на аналіз міжнародного досвіду запровадження обігу цивільної вогнепальної зброї, аналізу законопроектів № 5708 та № 5708-1, слід зазначити, що за основу майбутнього закону про зброю слід прийняти законопроект № 5708. В перспективному законі про зброю в основі повинна міститися чітка класифікація вогнепальної зброї за технічними характеристиками, а не за цільовим призначенням. Створення Єдиного державного реєстру вогнепальної зброї із подальшим покладенням обов'язків держателя цього реєстру на Міністерство внутрішніх справ є доцільним кроком з огляду на потенціал використання його не тільки як бази даних окремих

⁵ Аносенков А.А. Деякі проблеми легалізації короткоствольної вогнепальної зброї в Україні. Південноукраїнський правничий часопис. 2008. № 3. С. 170-171.

одиниць вогнепальної зброї, а й інструмента обміну інформацією між громадянами, суб'єктами господарювання та правоохоронними органами.

Зважаючи на те, що зміни законодавства, а саме прийняття у майбутньому закону про зброю, диктується бажанням цивільних осіб мати законні підстави для використання вогнепальної зброї як засобу самозахисту, вважаємо, що необхідним є встановлення на рівні закону умов правомірного використання вогнепальної зброї у якості засобу самозахисту цивільними особами.

Перспективи поширення вогнепальної зброї серед цивільних осіб потребують від органів поліції не лише виконання базових функцій із контролю за дотриманням законодавства в сфері обігу цивільної вогнепальної зброї, а й проведення інформаційних заходів в закладах освіти таких, як школи та університети з метою підвищення свідомості суспільства в цій сфері. Крім цього, можливим та доцільним є запровадження програм із навчання поводженню зі зброєю осіб, які вже мають вогнепальну зброю у своєму володінні та запровадити певну систему сертифікатів про проходження зазначених програм.

Література

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> (дата звернення: 31.01.2024).

2. Чепіжко А.А. Актуальні питання порядку видачі зброї в період дії воєнного стану проти

збройної агресії Російської Федерації. Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Випуск № 1(42). С. 97-101.

3. Про право на цивільну вогнепальну зброю : Проект закону України від 25.06.2021 № 5708. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>. (дата звернення 31.01.2024)

4. Про право на самозахист та володіння цивільною вогнепальною зброєю: проєкт Закону України від 13.07.2021 № 5708-1. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-pravo-na-samozakhist-ta-volodinnya-tsvilnoyu-vognepalnoyu-zbroeyu>. (дата звернення 31.01.2024)

5. Аносенков А.А. Деякі проблеми легалізації короткоствольної вогнепальної зброї в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. № 3. С. 170-171.

6. Управління органами Національної поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка ; [О.М. Бандурка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін. ; передм. В.В. Сокурєнка] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків: Стильна типографія, 2017. 580 с.

Аносенков А. А.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри тактико-спеціальної
та спеціальної фізичної підготовки
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Одеського державного університету
внутрішніх справ*